

Riksdagen framlägga förslag till lag angående viss tid, inom hvilken anmälan, att någon blifvit såsom misstänkt för brott häktad, skall göras till vederbörlig domstol.

Stockholm den 28 januari 1900.

Karl Staaff.

N:o 112.

Af herr **K. Staaff**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående sådan ändring i gällande strafflagstiftning, att den tid, hvar- under tilltalad person suttit häktad, må kunna tillgodo- räknas honom vid utmätande af straff.

Vid 1897 års riksdag tillät jag mig väcka en motion af följande lydelse:

»Bland de tvångsmedel, hvilka samhället understundom finner sig nödsakadt att använda emot för brott misstänkta personer, är utan tvifvel häktningen det, som djupast ingriper i individens intressen. Ty häktningen beröfvar ju, så länge den varar, den tilltalade fullständigt hans personliga frihet, upphäfver härigenom i de flesta fall möjligheten för den häktade att fortsätta utöfvandet af sitt yrke eller sin verksamhet och afbryter med ett slag hans familjelif och allt umgänge med andra människor.

Det måste då vara af högsta vikt, att lagstiftningen i fråga om häktningsinstitutet vidtager alla de försigtighetsmått, som kunna tjena att i möjligaste mån förebygga obehörig häktning och att, der häktn- ing skett, häfva dess skadliga följder.

Detta senare har man i de fall, då den häktade sedermera befunnits oskyldig, sökt vinna genom att bereda möjlighet för denne att erhålla ersättning af allmänna medel.

Men det finnes en annan sida af saken. Då den häktade verkligen fälles till det brott, för hvilket han åtalats, kan han hafva suttit häktad understundom i ganska lång tid. Redan ransakningen i underdomstolen kan ju kräfva flera månader, ja, understundom hela året och mera. Och om han sedan finner skäl besvara sig i högre rätter, kan häktningstiden utsträckas ännu mycket längre.

Härvid uppstår nu frågan: bör det lidande, som den tilltalade sålunda utstått, alls icke räknas honom till godo? Bör straffet slutligen utmätas alldeles oberoende af om den tilltalade kanske först vid sista slutet af ransakningen häktats eller om han suttit häktad i månader, i halfva eller hela år?

På dessa spörsmål hafva olika länders strafflagstiftningar gifvit olika svar.

Medan exempelvis det tyska rikets strafflag stadgar, att den tid en person suttit häktad under undersökningen om brottet vid domens fällande kan helt eller delvis afräknas på det ådömda straffet, och den norska strafflagen bestämmer, att om den tilltalade varit underkastad ransakningsfängelse, som icke föranledts af hans förhållande under rättsproceduren, bör fängelsetiden helt eller delvis afdragas å det straff han förskylt, så att detta till och med kan anses helt och hållet uttjent med ransakningsfängelset, saknar vår lagstiftning alla stadganden i nu ifrågavarande rigtning.

Emellertid skall det ej förnekas, att någon hänsyn äfven hos oss vid straffets slutliga utmätande understundom borde tagas till häktningstidens längd. Vål kan det icke med domstolarnes egna yttranden bestrykas, att så är fallet, då de kriminella utslagen hos oss ju tyvärr nästan alltid sakna hvarje tillstymmelse till särskild motivering i fråga om straffets utmätande. Men genom af enskilda meddelanden från domstolarne vunnin erfarenhet gifver dock vid handen, att äfven utståndet ransakningshäkte någon gång tör betraktas som »förmildrande omständighet».

Man lär emellertid icke misstaga sig, om man betecknar såsom sällsynta undantag de fall, i hvilka ens något afseende fästes vid, att den tilltalade varit underkastad häktning. Att häktningstiden aldrig ens tillnärmelsevis tillgodoräknas den tilltalade i den utsträckning, som detta kan ske uti de länder, der lagstiftningen uttryckligen medgifvit eller föreskrifvit sådant tillgodoräknande är höjdt öfver tvifvel, likasom

det ju är gifvet, att straffet i brist på sådan lagstiftning aldrig kan helt och hållet bortfalla till följd af utståndet ransakningsfångelse.

Det synes mig vara en uppenbar brist, att vår lag ej har någon bestämmelse i nu antydd riktning.

Om en person exempelvis häktas såsom misstänkt för ett svårt misshandelsbrott, men utredningen sedan leder till det resultat, att brottet får försonas med böter, vill det förefalla mycket rimligt, om det långt svårare lidande, som han redan på förhand utstått såsom blott misstänkt för brottet, finge tillgodoräknas honom vid utmätande af det till graden mindre lidande, hvilket han genom slutlig dom förklaras rätteligen hafva förskylt. Har en person suttit häktad i t. ex. sex veckor för ett brott, hvilket slutligen befinnes hafva förskylt ett bötesstraff af 100 kronor, tager det sig onekligen mera ut som ett formalistiskt rättshafveri än såsom verklig rättvisa, att samhället utkräver det sålunda ådömda straffet af honom.

Och om en häktad person vill begagna sig af statens egna anordningar för rättvisans rigtiga skipande genom att från den lägre och enligt statens egen medvetna afsigt mindre väl utrustade domstolen hänvända sig till den högre och presumtvt bättre utrustade rätten, icke bör väl detta, äfven om det misslyckas eller blott lyckas till viss del, utsätta honom för ett oproportionerligt större lidande än om han stannat vid första domstolens utslag.

Det är ganska visst, att mången sak, som väl förtjenat att dragas inför högre domstols pröfning, fått stanna vid det första afgörandet af det skäl, att den dömde funnit det klokare att godtaga ett visst enligt hans mening ej förskylt straff än att söka vinna befrielse eller nedsättning i straffet med risk af en oviss förlängning i häktningstiden, och det behöfver icke påpekas, att det för en lagstiftning, som hvilar på instanssystemet, är en synnerligen viktig sak, att icke den dömde kan afskräckas från att i fall, då sådant verkligen vore skäligt, påkalla högre rätts pröfning.

Då emellertid ämnet fordrar en utredning, som bäst torde öfverlåtas åt Kongl. Maj:t, tillåter jag mig vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i den nuvarande strafflagstiftningen, att den tid, hvarunder en för brott tilltalad person suttit häktad, kan komma att tillgodoräknas honom vid utmätande af det straff, hvartill han kan blifva dömd.»

Lagutskottet yttrade sig rörande denna motion sålunda:

»Lagutskottet kan icke dela motionärens åsigt om behovet och lämpligheten af den utaf honom förordade lagändring.

Först och främst är det från principiell synpunkt betänkligt att tillmäta häktning betydelse af straff. Häktningsåtgärden har nemligen helt annat syfte än straffet; under det detta sistnämnda afser att utöfva inverkan på en brottslig vilja och således bör anordnas på ett för detta ändamåls befrämjande lämpligt sätt, är häktningen en säkerhetsåtgärd, som vidtages för att förebygga brottslingens afvikande och för att hindra honom undanrödja förefintlig bevisning.

Att häktningen medför obehag för den deraf träffas, kan visserligen ej förnekas, men detta förhållande bör ej undanskymma den väsentliga olikheten mellan densamma och straffet.

Med hänsyn härtill kan det därför, enligt utskottets mening, ej ifrågasättas, att häktningstiden för normala fall skulle frånräknas strafftiden. Är häktningstiden alltså ej längre än densamma för lagskipningens utöfvande måste vara, finnes ej något skäl att låta densamma i strafftiden ingå.

Att märka är också, att häktningstidens längd i de flesta fall beror på den häktades eget åtgörande.

Derest en häktad, såsom skyldig till det brott, hvarför han åtalats, redan vid första rättegångstillfället erkänner förbrytelsen, blir processen således i regel kort. Utslag afkunnas oftast vid första rättegångstillfället, och om den häktade sedermera, efter att i fängelset hafva haft den föreskrifna, två dagar långa betänketiden, förklarar sig nöjd med domen, får han omedelbart börja aftjena sitt straff.

För den händelse åter den häktade till en början nekar och först vid ett senare rättegångstillfälle erkänner eller blir öfvertygad om brottet, har han själf förorsakat förlängningen af rättegången och bör icke få tillgodoräkna sig häktningstiden.

Understundom kan det emellertid inträffa, att utslag icke genast afkunnas, oaktadt den häktade erkänner. Åklagaren kan nemligen begära uppskof för att blifva i tillfälle att genom vittnens afhörande eller på annat sätt skaffa utredning rörande de omständigheter, som kunna vara af betydelse för ett rätt bedömande af brottet.

I detta fall skulle det ju kunna anses billigt, att den förlängning af häktningstiden, som häraf blifver en följd, tillgodoräknas den häktade vid straffets utmätande. Så torde ock i allmänhet blifva fallet. Domstolarne torde nemligen i sådant fall alltid taga hänsyn till den tid en person sålunda utan sitt förvållande suttit häktad. För denna händelse är alltså en bestämmelse i motionens syfte obehöflig.

Så är ock förhållandet i de fall, att häktningstidens förlängning är beroende på besvärs anförande mot utslag, hvarigenom den häktade blifvit till straff dömd.

Äro besvären befogade, torde nemligen öfverdomstolen vid straffets bestämmande taga hänsyn till den tid, som den tilltalade på grund af besvären får i häktet qvarblifva, och det synes ej vara skäl att för andra fall vidtaga en lagändring, som komme att uppmuntra till besvärs anförande, äfven der berättigad anledning dertill saknas.

Utskottet kan sålunda ej tillstyrka bifall till motionärens förslag utan hemställer,

att herr Staaffs ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.»

Mot den af utslaget sålunda förda argumentationen anförde jag vid ärendets behandling i Andra Kammaren i hufvudsak följande:

»Om jag nu vidare ser på första punkten af utlåtandet, så är det klart, att jag är ense med utskottet derom, att häktningsåtgärden och straffet äro principiellt skilda, så till vida att häktningen har till syfte att försäkra sig om den tilltalades person, medan straffet deremot, såsom utskottet säger, har till ändamål att rätta en brottslig vilja. Men derifrån och till den slutsats, som utskottet dragit, nemligen att det skulle vara otänkbart att inräkna häktningstiden i straffet, är ett långt språng. Ty klart är att i fråga om afräkningen är det alldeles icke fråga om hvad *syftemålet* varit, utan frågan är, huruvida *beskaffenheten* af det ena och det andra tillståndet är lika. Om denna beskaffenhet och verkan är lika, så är det svårt att förstå, hvarför syftemålets olikhet skulle omöjliggöra en afräkning af häktningstiden från strafftiden. Och det är ju väl bekant, att det förhåller sig icke så, att häktningstillståndet är väsentligen olikt strafftillståndet, utan snarare så, att det är väsentligen likt med det enkla fängelset, ehuru det skiljer sig från straffarbetet derigenom, att det icke är förenadt med tvång till förelagdt arbete. Derför hafva också de utländska lagstiftningar, som behjertat denna synpunkt, i allmänhet jemnställt häktningen med enkelt fängelse, men uppskattat straffarbets- eller tukthustiden så, att en dags straffarbete motsvarar två dagars häktning.

Går jag nu till nästa punkt i utskottets resonnement, der det heter: »Att märka är också, att häktningstidens längd i de flesta fall beror på den häktades eget åtgörande», skall jag något skärskåda de olika fall, utskottet der upptager, och vill då fästa mig vid första fallet, der utskottet säger, att »derest en häktad, såsom skyldig till brott, hvarför han åtalats, redan vid första rättegångstillfället erkänner för-

brytelsen, blir processen således i regel kort. Utslag afkunnas oftast vid första rättegångstillfället, och om den häktade sedermera, efter att i fängelset hafva haft den föreskrifna, två dagar långa betänketiden, förklarar sig nöjd med domen, får han omedelbart börja aftjena sitt straff.» Här slutar utskottet, men jag antager väl, att utskottet menat att säga, att vid sådana fall kan det således ej anmärkas någonting, då den dömde nemligen genast får börja sitt straff, så att han icke varit utsatt för något öfverskott i lidande. Detta är väl utskottets mening; jag får väl lof att på det sätt komplettera hvad som står här i betänkandet. Men om utskottet har menat detta, så vill jag påpeka, att naturligtvis har dock häktningen i allmänhet fortfarit *någon* tid, innan det första ransakningstillfället inträffar. Vi veta ju, att det första skedet af häktningstiden, nemligen det som förflyter från den tilltalades gripande och tills målet remitteras till domstol, är icke bestämdt till tiden; det finnes icke några bestämmelser angående tiden för polisundersökningen, utan den kan fortgå huru länge som helst. Den fortvarar väl — lyckligtvis — i vanliga fall icke allt för länge, men det saknas dock icke exempel på att den fortfarit i veckotal. Om jag derefter går till det andra skedet af häktningstiden, nemligen från remissen till domstolen och till dess domstolsransakningen börjar, så är denna genom lag begränsad till tre veckor på landet och åtta dagar i stad, men det kan dock på landet draga två à tre veckor, och en häktad person, som bekänner vid första ransakningstillfället, kan således mycket väl hafva suttit häktad i tre eller fyra veckor. Jag inser därför icke hvarför det skulle vara omöjligt att afräkna denna tid, lika väl som utskottet i en senare punkt förklarar, att det skulle vara billigt att eljest afräkna den förlängning i häktningstiden, som icke beror på den häktade sjelf.

Utskottet säger vidare: »För den händelse åter den häktade till en början nekar och först vid ett senare rättegångstillfälle erkänner eller blir öfvertygad om brottet, har han sjelf förorsakat förlängning af rättegången och bör icke få tillgodogöra sig häktningsåtgärden.»

Detta resonnement är enligt mitt förmenande icke gifvetvis riktigt. Det är väl riktigt, att ett nekande kan komma att tillräknas den tilltalade såsom en försvärande omständighet vid straffets utmätande, men det är också på det sättet, som detta helst bör tillräknas honom, och har hans nekande redan beaktats såsom en försvärande omständighet, då blir det i full öfverensstämmelse med öfriga fall, att äfven i sådan händelse afdraga den utståndna häktningstiden. Den hemställan motionen går ut på afser ju för öfrigt ingalunda att vinna ett stadgande om *ovillkorlig* afräkning.

Utskottet säger ytterligare: »Understundom kan det emellertid inträffa att utslag icke genast afkunnas, oaktadt den häktade erkänner»; och utskottet medgifver, att i detta fall skulle det ju kunna anses billigt, att den förlängning af häktningstiden, som häraf blifver en följd, tillgodoräknas den häktade vid straffets utmätande, men utskottet påstår äfven, att så torde i allmänhet blifva fallet.

Detta påstående är emellertid efter min mening alldeles origtigt. Det är icke sant, att de svenska domstolarne i allmänhet tillgodoräkna den häktade en häktningstid, som icke berott på hans eget förvållande, men jag vet mycket väl, att hvarken utskottet skall kunna bevisa sitt påstående eller att jag skall kunna bevisa riktigheten af mitt motsatta påstående, och jag vill också säga, hvarför vi icke kunna göra det. Det är därför, att vi här stöta på en af de byråkratiens förskansningar, som man väl i vårt land försökt att rubba, men som icke gått att rubba, nemligen den förskansningen, att domstolarne icke behaga vid afkunnande af kriminella utslag i utslaget upptaga de skäl, som hafva föranledt domstolarne att rätta straffet till just *det* måttet inom den vidsträckta latituden. Om herrarne behaga läsa en tysk kriminel dom, så skulle herrarne finna, huru den tyska domstolen med mycken omständlighet redogör för just de omständigheter, som föranledt domstolen att välja just det straffet, huru domstolen framhåller, att den och den omständligheten måste anses förmildrande och den och den omständligheten försvårande, och huru domen i sin helhet gifver en fullkomlig förklaring öfver domstolens val af straffmättet. Så förhåller det sig icke hos oss. Hos oss är detta en sak, som domstolen afgör på en eller två rader, då den säger, att i följd af hvad domstolen sålunda funnit den tilltalade saker till fälles han att undergå straffarbete i så många år eller månader eller fängelse i så många år eller månader och detta oaktadt vi ega en strafflag med så vidsträckta latituder, att de kunna gå från det lägsta bötesbeloppet till flera års straffarbete. Detta förhållande är af ganska stor vikt, därför att det hindrar den tilltalade att få full kännedom om hvarför han blifvit dömd på det sättet, som han blifvit, och det är äfven viktigt därför, att det hindrar den allmänhet, som bör vinna tillit till domstolarne, att alltid förstå, hvarför domstolarne hafva dömt just på det sättet och icke på ett annat sätt. Det är därför, som vi så ofta höra den anmärkningen framkomma: Ja, men dessa två hafva ju begått alldeles samma brott; hvarför skall då den ene dömas till det och den andre till mycket mera? Det är mycket möjligt, att den, som blir dömd till det mindre straffet, blir dömd rätt-

vist, och den, som får det högre straffet, också blir dömd rättvist, men det borde stå förklaradt i domen, hvarför hvar och en dömes så och så, ty tilliten till rättsskipningen är en vigtig sak, äfven om denna rättsskipning är rättvis.

Emellertid fins det i lagstiftningen en annan punkt, som synes mig alldeles bestämdt tala bevisande emot utskottets påstående och det är den bestämmelse, som såsom ett ovilkorligt straffminimum stadgar två månaders straffarbete, då straffarbete förekommer, och en månads fängelse, då fängelse förekommer. Huru är det möjligt, att lagstiftningen kan tillåta afräkning på samma gång som den stadgar ett bestämdt minimum af det ena eller andra straffet. Om domstolen har för sig en person, om hvilken den efter moget öfvervägande säger, att han har begått ett brott, som förtjenar två månaders straffarbete, och denna person har suttit häktad fem eller sex veckor, så är det i följd af lagens egna ord omöjligt för domstolen att taga hänsyn till denna häktningstid.

Lika origtigt tror jag att utskottets påstående är att, om besvär till öfverdomstolen äro befogade, denna i allmänhet torde taga hänsyn till den utståndna häktningstiden. Jag tror, att jag uttrycker sanningen riktigare, då jag säger, att detta visserligen händer någongång i undantagsfall och vid en längre häktningstid, men att detta är undantagsfall och i alla händelser icke alls att likställa med den noggranna lagstiftning, som förekommer i utlandet och som jag här har velat ifrågasätta, då häktningstiden kan afräknas på den ådömda strafftiden.

Jag vågar således hålla före, att utskottets argumentation punkt för punkt är oriktig, och vill också tillåta mig att hålla före, att den motivering af min motion, som jag har lemnat, icke har blifvit i ringaste mån undanröjd eller försvagad genom utskottets argumentation.

Motionen erhöi i kammaren ett kraftigt understöd. Så uppvisade herr A. Hedin med åberopande af dansk, norsk, belgisk, fransk, italiensk och schweizisk lagstiftning den fullständiga haltlösheten i utskottets yttrande, att det ej kunde ifrågasättas att häktningstiden för normala fall skall frånräknas strafftiden.

Herr Lindhagen bestred enligt »sin bestämda erfarenhet från alla tre domstolsinstanserna» utskottets ur luften gripna påstående, att domstolarne i allmänhet vid straffmätningar redan nu taga hänsyn till den föregående häktningstiden. Och samme talare anförde till och med ett särskildt exempel, då man i högsta domstolen beklagat saknaden af en sådan princip som den föreslagna i vår lagstiftning.

Jemväl herr Kronlund förordade varmt bifall till motionen.

Mot densamma anfördes egentligen endast två skäl.

Det ena var, att principens införande hos oss skulle erfordra andra reformer i strafflagen, af hvilka dock endast anfördes, att strafflatituderna måste ändras.

Det torde emellertid ej behövas mycken eftertanke för att visa, att detta skäl ej har någon betydelse. Det finnes alls intet, som ådagalägger, att de svenska lagstiftarne tänkt sig häktningstiden såsom en medverkande faktor vid strafflatitudernas bestämmande. Och det är för öfrigt alldeles obegripligt, huru de skulle hafva kunnat göra detta. Ty häktningstiden står ju på intet sätt i proportion till brottets storlek. En person kan sitta inne i månadtal för en misshandel, som slutligen efter fullständig utredning befinnes böra medföra ett temligen ringa straff, och en annan ett par veckor för mordbrand, som är belagdt med mycket svårt straff. Det är således uppenbart omöjligt att någon tanke på hvad den brottslige kunde hafva lidit genom ett föregående häktningstillstånd kan hafva inverkat på strafflatitudernas begränsning.

Det andra skälet var en farhåga för att brottslingar skulle på beräkning att få qvarsitta i ransakningshäktet fortfara att neka för att sålunda i möjligaste mån uttjena straffet. Detta skäl hvilade emellertid på ett missförstånd i fråga om motionens syfte. Man trodde, såsom debatten visar, på flera håll, att motionens mening var att göra häktningstidens afräkning ovilkorlig.

Ehuru ett dylikt missförstånd icke synes mig ega verklig grund i motionens formulering har jag, då jag nu upprepar densamma, velat undanrödja hvarje möjlighet till enahanda missförstånd, så att det må blifva alldeles otvetydigt klart, att jag ej afser att få införd i häktningstidens afräkning i straffet såsom *regel* utan fastmera såsom en möjlighet, hvars öfvergång till verklighet måste bero på de omständigheter, som känneteckna det särskilda fallet, — speciellt på den anklagades eget förhållande under sjelfva ransakningen.

På grund af hvad jag sålunda anført får jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i den nuvarande strafflagstiftningen, att den tid, hvarunder en för brott tilltalad person suttit häktad, må kunna efter domstolens pröfning i hvarje särskildt fall och alltid med undantag för sådana händelser, då ransak-

ningstidens längd varit beroende af den tilltalades eget förvållande, tillgodoräknas honom vid utmätande af det straff, hvartill han kan blifva dömd.

Stockholm den 28 januari 1900.

Karl Staaff.